

адаптации языка к сакральному смыслу, впуская его в себя через усвоение сложных слов-символов [4].

Заключение. Таким образом, установлено, что лакуны в текстах Нового Завета являются не случайными, а системными маркерами культурной и религиозной самобытности. Сопоставительный анализ выявил фундаментальное различие в стратегиях передачи сакрального смысла, реализованного в лакунарности. В словообразовательной системе русского языка и в православной традиции преобладают сложные, цельные лексические единицы. Эти слова выполняют роль целостных теологических терминов-символов, несущих в себе концентрированный сакральный смысл, который не подлежит полному логическому разложению. Их усвоение языком – это процесс адаптации культуры к сакральному через язык.

Английский перевод демонстрирует принципиально иную стратегию: дескриптивную аналитичность. Концепты, целостные в русской традиции, переводятся описательными оборотами (*inspired by God, not made with hands*), которые стремятся к максимальной доступности для индивидуального понимания. Эта стратегия ведет к определенной десакрализации и рационализации понятий, когда акцент смещается с мистической сущности явления на его внешние, логически объяснимые признаки.

1. Хухуни, Г. Т. Переводы Библии: история и современность : учеб. пособие / Г. Т. Хухуни, И. И. Валуйцева, А. А. Осипова. – М. : МГОУ, 2015. – 121 с.

2. Маслова, В. А. Великое русское слово: духовность и трансцендентность / В. А. Маслова, О. В. Данич, Н. В. Крицкая // Русистика без границ. – 2021. – Т. 5. – № 2. – С. 39–46. – URL: <https://rep.vsu.by/handle/123456789/33820> (дата обращения: 15.01.2026).

3. Шкуран, О. В. Десакрализация библеизмов в современном дискурсе как фактор признанности или легкословия? / О. В. Шкуран // Русин. – 2023. – № 71. – С. 131–157.

4. Ермолаева, А. А. Эволюция переводов Библии: лингвистический анализ в диахроническом срезе / А. А. Ермолаева // Молодой ученый. – 2025. – № 25 (576). – С. 516–518.

ФРАЗЕАЛАГІЗМЫ СА ЗНАЧЭННЕМ ЧАСУ Ў БЕЛАРУСКАЙ ЛІТАРАТУРНАЙ МОВЕ: СТРУКТУРНЫ І СЕМАНТЫЧНЫ АСПЕКТЫ

Хрушчова Э.Я.,

студэнтка 4 курса ВДУ імя П. М. Машэрава, г. Віцебск, Рэспубліка Беларусь

Навуковы кіраўнік – Дзядова А.С., канд. філал. навук, дацэнт

Ключавыя словы: беларуская літаратурная мова, моўная карціна свету, семантыка, семантычная група, фразеалагізм, час, часавая катэгорыя.

Час – адна з фундаментальных катэгорый чалавечага светаўспрымання, якая глыбока і шматгранна адлюстроўваецца ва ўсіх мовах, у тым ліку і ў беларускай. Час – гэта не проста лічбы на гадзінніку ці календары. Як адзначае С. А. Каралевіч, «час – катэгорыя філасофская, культуралагічная,

антрапалагічная, гістарычная – адным словам, універсальная. Яна знаходзіць абавязковае адлюстраванне ў моўнай карціне свету кожнага з народаў» [1, с. 123]. У адрозненне ад прасторы, час не мае візуальных канкрэтных форм, аднак мова прапануе разнастайную сістэму сродкаў для асваення і апісання часу як фундаментальнага вымярэння нашага існавання, сярэд якіх асаблівае месца займае фразеалогія.

Актуальнасць даследавання абумоўлена неабходнасцю сістэмнага вывучэння фразеалагізмаў з агульным занчэннем ‘час’ у беларускай літаратурнай мове, паглыблення разумення іх семантычнай структуры, функцыянавання і ролі ў фарміраванні нацыянальнай карціны свету беларусаў. Сістэмны падыход да вывучэння фразеалагізмаў з часовай семантыкай, які ўключае аналіз іх сукупнасці і ўзаемасувязей, з’яўляецца ключавым для разумення багацця і разнастайнасці беларускамоўных фразеалагічных сродкаў.

Мэта даследавання – выявіць і апісаць семантычныя групы фразеалагізмаў з часавым значэннем у беларускай літаратурнай мове, прааналізаваць асаблівасці іх структуры, значэння і адлюстравання ў іх народных уяўленняў аб часе.

Матэрыял і метады. Матэрыялам даследавання паслужылі фразеалагізмы з часавым значэннем, зафіксаваныя ў «Слоўніку фразеалагізмаў беларускай мовы» І.Я. Лепешава, т. 1, 2 (2008) [2], [3]. У працэсе даследавання выкарыстаны наступныя метады: апісальны метады і метады семантычнага аналізу.

Вынікі і іх абмеркаванне. У выніку даследавання было сабрана і прааналізавана больш за 50 фразеалагізмаў з часавым значэннем. Аналіз семантыкі сабраных «часавых» фразеалагізмаў дазволіў вылучыць ўнутры іх семасноўных семантычных груп, кожная з якіх адлюстроўвае пэўны аспект успрымання часу чалавекам:

1. Фразеалагізмы, якія выражаюць імгненнасць і хуткасць дзеяння. Гэтыя ўстойлівыя моўныя адзінкі маюць значэнне вельмі кароткага прамежку часу, імгненнасці дзеяння, часта выкарыстоўваюцца для стварэння дынамічных сцэн і перадачы эмацыянальнага напружання. Да іх ліку адносяцца такія фразеалагізмы літаратурнай мовы, як *без аглядкі* ‘вельмі хутка, паспешліва (бегчы, імчацца і пад.)’: *Гітлераўцы адступаюць, а шмат на якіх участках фронту бягуць без аглядкі.* (Купала) [1, с. 51], *у адзін міг* ‘адразу ж, імгненна, вельмі хутка (зрабіць што-небудзь, адбылося што-небудзь)’: *У адзін міг усе змянілася.* (Бядуля) [2, с. 41], *у адзін момант* ‘адразу ж, імгненна, вельмі хутка (зрабіць што-небудзь, адбылося што-небудзь)’: *У момант змераў ен [Сяргей] вачыма адлегласць да яру.* (Колас) [2, с. 48], *на злом галавы* ‘вельмі хутка, імгненна, стрымгалоў (імчацца, уцякаць і пад.)’: *[Вісарыен:] Іш ты, чорт! Як веў, ды ледзь не плакаў, а тут кідаецца на злом галавы! Мусіць, хацеў медаль зарабіць, паршывец!* (Самуйленак) [1, с. 501], *як слова сказаць* ‘вельмі хутка (рабіць, зрабіць што-небудзь)’: *Пройдзе зімка, пройдзе лета як сказаці слова, дачакаюся я гэтак і выбараў новых.* (Купала) [2, с. 416] і інш.

2. Фразеалагізмы, якія абазначаюць блізкасць падзей у часе. Устойлівыя моўныя выразы такога тыпу фіксуюць аб'ектыўную блізкасць падзей, а таксама выражаюць складаныя псіхалагічныя станы – чаканне, надзею, трывогу, што робіць іх дастаткова выразным сродкам перадачы эмацыйнай афарбоўкі. Да гэтай групы адносяцца такія фразеалагізмы, як *з гадзіны на гадзіну* 'ў найбліжэйшы час, у найбліжэйшыя гадзіны': *За якіх пару дзен мы ўжо былі гатовы да ад'езду, заставалася толькі атрымаць выязныя візы ў аргенцінскім пасольстве. Іх чакалі з гадзіны на гадзіну.* (Лынькоў) [1, с. 278], *з мінуты на мінуту* 'ў самы бліжэйшы час': *Нікне сонца ў чорным смутку, хмаркі спуджана бягуць, і з мінуты на мінуту свет затопіць тая жудзь.* (Колас) [2, с. 44] і інш.

3. Фразеалагізмы, якія выражаюць працягласць дзеяння. Гэтыя фразеалагічныя адзінкі адлюстроўваюць базавае разуменне часу як павольнай, працяглай і нават статычнай катэгорыі; іх семантыка канцэнтруе ўвагу на перадачу доўгатэрміновасці, пастаянства ці нават вечнасці дзеяння. Адзначым такія ўстойлівыя выразы літаратурнай мовы, як *бітая гадзіна* 'вельмі доўга': *Едзьце вы сабе дамоў, настаўніца тут застаецца. – Тут дык тут. Але чаго ж я бітую гадзіну сядзеў? – фурман заварочвае каня, бубніць штось сам сабе і аб'язджае.* (Колас) [1, с. 276], *ва веці вякоў* 1) 'назаўседы, навечна': *Ой, лясы, вы не шуміце, майго мужа не будзіце, бо ен спіць вечным сном ва веці вякоў.* (Кудравец) [1, с. 186], 2) 'ніколі': *А Янка: "Ніколі, ва веці вякоў!"*. (Крапіва) [1, с. 186] і інш.

4. Фразеалагізмы, якія абазначаюць рэгулярнасць ці рэдкасць нечага. Структурныя камапаненты гэтай семантычнай групы характарызуюць час з пункту гледжання яго цыклічнасці і інтэнсіўнасці паўтарэння, адлюстроўваюць спецыфічна чалавечае ўспрыманне часу праз прызму звычак, традыцый і жыццёвага ладу. Заслугоўваюць увагі такія фразеалагізмы літаратурнай мовы, як *час ад часу* 'праз некаторыя прамежкі часу, непастаянна, часамі, зрэдку': *Час ад часу даносілася страляніна: партызаны ў лагеры выпрабавалі зброю.* (Пестрак) [2, с. 640], *ад выпадку да выпадку* 'непастаянна, часамі': *Заезды ля варот гаражоў пазарасталі травой. Уладальнікі транспарту ад выпадку да выпадку з'яўляюцца там.* ("Звязда") [1, с. 251] і інш.

5. Фразеалагізмы, якія выражаюць неакрэслены або непрадказальны час. Устойлівыя моўныя выразы гэтай семантычнай групы характарызуюцца часовай нявызначанасцю і поўнай немагчымасцю прадказаць наступленне нейкай падзеі. Гэта такія фразеалагічныя адзінкі беларускай літаратурнай мовы, як *калі рак <на гары> свісне* 'ніколі ці невядома калі (будзе, павінна адбыцца што-небудзь)': *Толькі калі гэта будзе? Калі рак на гары свісне?* (Левановіч) [2, с. 307], *да грэчаскіх каляд* 'на няпэўны час, надоўга ці назаўседы': *Вяселле адклалі да грэчаскіх каляд.* (Клімковіч) [1, с. 544], *у доўгую скрынку* 'на няпэўна доўгі час (адкладваць што-небудзь)': *Смяшлівы лысы дзед расказвае, што ўзяў хабару, а справу адклаў у доўгую скрынку.* (Каваль) [2, с. 405], *на святое ніколі* 'невядома калі, на

неакрэслены час; ніколі»: – *Калі выйдзе твой зборнік? – На святое ніколі.* (Цяжкі) [2, с. 100] і інш.

6. Фразеалагізмы, якія абазначаюць ранні час сутак. Фразеалагічныя выразы такога тыпу апісваюць разнастайныя адценні ранняга часу і часта маюць вобразную аснову, звязаную з тымі ці іншымі прыроднымі з’явамі. Напрыклад, *чуць свет* ‘вельмі рана, перад світаннем, досвіткам’: *Гэта дзед Андрэй чуць свет забег да Антона і дзяліўся з ім навінамі апошняе ночы.* (Лынькоў) [2, с. 376], *ні свет ні зара* ‘вельмі рана, перад світаннем, досвіткам’: *Жонка кажа, торбу харчамі наладаваў ды ні свет ні зара некуды падаўся.* (Сачанка) [2, с. 373] і інш.

7. Фразеалагізмы, якія выражаюць марудлівасць дзеяння. У склад названай семантычнай групы ўваходзяць фразеалагічныя адзінкі, якія перадаюць павольны тэмп дзеяння, часта маюць у сваім значэнні адценні крытыкі, незадаволенасці ці іроніі. Гэта такія ўстойлівыя выразы беларускай літаратурнай мовы, як *у гадзіну на чайнай лыжцы* ‘вельмі марудна, павольна, не спяшаючыся (рабіць што-небудзь)’: *Дык яны ж страляюць, як той кажа, у гадзіну на чайнай лыжцы.* (Машара) [1, с. 277], *са скрыпам* ‘з вялікай цяжкасцю, вельмі марудна (рабіць што-небудзь)’: *Справы з хіміяй хоць і са скрыпам, але рухаліся.* (Б. Стральцоў) [2, с. 405], *з горам папалам* ‘з вялікай цяжкасцю, ледзь-ледзь’: *Тлумачыў, як пісаць, а некаторым непісьменным пісаў сам, а гаспадар толькі падпісваўся з горам папалам.* (Каваленка) [2, с. 181] і інш.

Кожная з пералічаных вышэй семантычных груп характарызуецца ўласнымі структурнымі і функцыянальнымі асаблівасцямі. Вобразныя асновы «часавых» фразеалагізмаў глыбока ўкараніліся ў народны каляндар, цыклы сельскагаспадарчай дзейнасці нашых продкаў, рэлігійныя традыцыі і гістарычны досвед беларускага народа.

Асаблівасці функцыянавання і пашырэння семантыкі фразеалагізмаў з часавым занчэннем выяўляюцца ў іх актыўным метафарычным ужыванні. Напрыклад, выраз *бітая гадзіна* перадае не аб’ектыўны прамежак часу, а суб’ектыўнае адчуванне доўгага, марнага чакання, набываючы псіхалагічнае і ацэначнае значэнне. Фразеалагізм *у гадзіну на чайнай лыжцы* адлюстроўвае не толькі павольны тэмп дзеяння, але і яго неэфектыўнасць, што выкарыстоўваецца для сацыяльнай і прафесійнай характарыстыкі заняткаў людзей. У мастацкай літаратуры гэтыя моўныя адзінкі служаць выразным сродкам стварэння эмацыйнага фону, характарыстыкі персанажаў і ацэнкі падзей, часта набываючы дадатковае сімвалічнае значэнне (напрыклад, *ва векі* *вякоў* як сімвал вечнай памяці або вечнай разлукі).

Заклучэнне. Структурна-семантычны аналіз фразеалагізмаў з часавым значэннем, якія даволі актыўна выкарыстоўваюцца ў беларускай мове, дазваляе зрабіць высновы аб асаблівасцях моўнай карціны свету беларусаў. Вылучаныя семантычныя групы дэманструюць выключнае багацце і дыферэнцыраванасць сродкаў выяўлення тэмпаральных адносін. Час у беларускай фразеалогіі з’яўляецца шматграннай катэгорыяй, якая ахоплівае не толькі аб’ектыўныя храналагічныя прамежкі, але і іх суб’ектыўнае

ўспрыманне чалавекам, эмацыйную ацэнку і нават маральна-этычную інтэрпрэтацыю пэўных з’яў ці падзей. Кожная з выяўленых і прааналізаваных семантычных груп уносіць пэўны ўклад у фарміраванне цэласнага ўяўлення аб часавых адносінах у беларускай мове, падкрэсліваючы важнасць сістэмнага вывучэння фразеалагічнага фонду мовы для разумення нацыянальнай ментальнасці і культуры.

1. Каралевіч, С. А. Час як лексіка-семантычная катэгорыя ў летапісным тэксце / С. А. Каралевіч // Мовы Вялікага Княства Літоўскага: матэрыялы IV Міжнар. навук. канф. (Брэст, 18-19 мая 2004 г.) / пад агул. рэд. М. М. Аляхновіча – Брэст : Акадэмія, 2005. – С. 123–125.

2. Лепешаў, І. Я. Слоўнік фразеалагізмаў беларускай мовы: у 2 т. / І. Я. Лепешаў. – Мінск : Беларус. Энцыкл. Імя П. Броўкі, 2008. – Т. 1. – 672 с.

3. Лепешаў, І. Я. Слоўнік фразеалагізмаў беларускай мовы: у 2 т. / І. Я. Лепешаў. – Мінск : Беларус. Энцыкл. імя П. Броўкі, 2008. – Т. 2. – 704 с.

НОВАЯ ЗАПАЗЫЧАНАЯ ЛЕКСІКА СА СФЕРЫ ІНТЭРНЭТУ І САЦЫЯЛЬНЫХ МЕДЫЯ

Шаўчанка З.В.,

*студэнтка 4 курса ВДУ імя П.М. Маішэрава, г. Віцебск, Рэспубліка Беларусь
Навуковы кіраўнік – Дзядова А. С., канд. філал. навук, дацэнт*

Ключавыя словы: запазычаныя словы, камп’ютарныя тэхналогіі, лінгвістыка, неалагізм, семантыка.

Узнікненне неалагізмаў з’яўляецца аб’ектыўнай заканамернасцю моўнага развіцця. Фарміраванне новай лексікі адбываецца пастаянна і бесперапынна з мэтай забяспечыць у мове патрэбы людзей для абазначэння новых паняццяў, якія з’яўляюцца ў выніку развіцця сацыяльных адносін, культуры, навукі і тэхнікі, інфармацыйных і камп’ютарных тэхналогій. Гэта заканамерна прыводзіць да рэгулярнага папаўнення слоўнікавага складу мовы, але «слова, якое актыўна функцыянуе на сучасным этапе развіцця мовы, можа быць у хуткім часе ўжо не запатрабаваным» [1, с. 80]. З’яўленне новых тэхналогій патрабуе моўнага афармлення, што праяўляецца ва ўзнікненні неалагізмаў.

У сферы інфармацыйна-камунікацыйных і камп’ютарных тэхналогій неалагізмы займаюць асабліва важную ролю, бо адлюстроўваюць новыя тэхналогіі, канцэпцыі і тэндэнцыі ў лічбавай прасторы. Сучаснае грамадства знаходзіцца ў руху і пастаянных зменах, выкліканых хуткім тэмпам тэхналагічнага развіцця і глабалізацыяй. Гэтыя фактары прыводзяць да з’яўлення новых паняццяў у інфармацыйна-камунікацыйнай сферы, якія раней былі немагчымыя, невядомыя ці незапатрабаваныя. *Актуальнасць* нашага даследавання тлумачыцца тым, што вывучэнне неалагізмаў як часткі лексікі са сферы інтэрнэту дазваляе зразумець, як змяняецца структура